PRZEWODNIK DLA PROWADZĄCEGO

FAMILOKI RYBNIKA PAMIĘTAJĄ ZMIANĘ

Trzy gotowe lekcje po 45 minut o życiu w rybnickich familokach: na zdjęciach z rodzinnych albumów, nagraniach mieszkańców i źródłach z osiedla Rymer w Niedobczycach. Wystarczy wydrukować karty i otworzyć prezentację.

DLA KOGO	CZAS	PROWADZI	LICENCJA
szkoły ponadpodstawowe, UTW, grupy międzypokoleniowe	3 lekcje × 45 min, każda działa osobno	nauczyciel lub animator, bez przygotowania historycznego	CC BY 4.0, bezpłatnie

CO JEST W PAKIECIE

Lekcja	Pytanie	Uczniowie…	Do wydruku
1. Jak się żyło w familoku?	Jak wyglądała codzienność w domu robotniczym?	analizują w grupach zdjęcie z rodzinnego albumu: co widać, co z tego wynika, czego nie wiemy	9 kart ze zdjęciami, karta pracy 1
2. Głosy sąsiadów	Co pamiętają mieszkańcy i jak ich słuchać?	słuchają trzech krótkich relacji, odróżniają fakt od wspomnienia i opinii, układają pytania do rozmowy z kimś starszym	3 karty z relacjami, karta pracy 2, zadanie domowe
3. Co się zmieniło i co warto zachować?	Za co dziś odpowiadamy?	porównują źródła „wtedy i dziś”, dyskutują, wybierają pięć rzeczy wartych zachowania	6 kart „wtedy i dziś”, karta pracy 3

JAK ZACZĄĆ W TRZECH KROKACH

1. **Wybierz lekcję.** Najlepiej w kolejności 1 → 2 → 3, ale każda działa samodzielnie.
2. **Wydrukuj** plik lekcji: plan zajęć, karty źródłowe (pocięte wzdłuż linii) i kartę pracy (jedna na grupę). Druk w skali 100%.
3. **Otwórz prezentację** lekcji (PDF, pełny ekran). Nagrania i spacer 360° są na familokirybnika.pl; transkrypcje są w kartach, więc lekcja odbędzie się także bez internetu.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MUZEUM HISTORII POLSKI
PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

TRZY GRUPY, JEDEN MATERIAŁ

Grupa	Co zmienić
Szkoła (domyślnie)	Prowadź według planu. Pilnuj podziału na „widzę / myślę / nie wiemy / pytam” i tego, żeby każda grupa nazwała, czego ze źródła nie da się ustalić.
Uniwersytet Trzeciego Wieku	Skróć pracę z kartą, wydłuż rozmowę. Uczestnicy mogą dopowiadać własne wspomnienia, ale nikt nie musi. Zadanie domowe z lekcji 2 zamień na „opowiedz wnukom”.
Grupa międzypokoleniowa	Pracujcie w parach młodsza–starsza osoba. Młodsza opisuje zdjęcie i zapisuje, starsza dodaje kontekst. Na końcu razem zaznaczają, co jest faktem, a co pamięcią.

WARIANT 90 MINUT

- Lekcja 1 + lekcja 2 w jednym bloku (przerwa po 45 min), albo
- lekcja 3 + spacer po osiedlu Rymer: ul. gen. Andersa, Barbary, Paderewskiego (chlywiki) i park im. H. Czempiela. Uczniowie robią zdjęcia do zadania „Refotografia”. Jeśli wyjście nie jest możliwe, użyj spaceru 360° na familokirybnika.pl/spacer-360/.

PAKIET I WYSTAWA PROJEKTU

Wystawa „Żywe archiwum Rybnika” ma pięć plansz o familokach. Jeśli grupa ogląda wystawę, połącz ją z lekcjami:

Plansza	Pasuje do
1 Rybnickie familoki · 2 Plac	Lekcja 1
3 Kobiety · kod QR „Posłuchaj rozmów” (nagrania mieszkańców)	Lekcja 2
4 Kopalnia · 5 Co się zmieniło? · strefa dialogu (pytania o wspólnotę)	Lekcja 3

> **Dlaczego ten temat?** Projekt powstał w programie „Patriotyzm Jutra”. Patriotyzm pokazujemy tu jako odpowiedzialność za miejsce i ludzi obok: sąsiedzką pomoc, pracę, pamięć o tym, kto tu mieszkał, i decyzję, co z tego zachować. Lekcja 3 kończy się właśnie tą rozmową.

Stowarzyszenie Słowem w Twarz · Familoki Rybnika pamiętają zmianę · pakiet edukacyjny, wersja 2.0 · październik 2026 · Materiał dostępny na licencji: CC BY 4.0 (fotografie: zob. podpisy i przewodnik) · przewodnik, s. 2

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MUZEUM HISTORII POLSKI
PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

PIĘĆ ZASAD PRACY ZE WSPOMNIENIAMI

1. **Wspomnienie nie jest encyklopedią.** Relacja mówi, jak ktoś pamięta swoje życie. Daty i liczby sprawdzamy w innych źródłach.
2. **Nie uogólniamy z jednej historii.** „U pani Lucyny było tak” nie znaczy „wszędzie było tak”.
3. **Gwara to nie błąd.** Nie poprawiamy śląskich słów, pytamy o ich znaczenie (słowniczek jest w lekcji 2).
4. **Nikt nie musi mówić o swojej rodzinie.** Uczestnik może pracować tylko na materiałach z pakietu.
5. **Bez zgody nie publikujemy** nagrań, zdjęć osób ani nazwisk. Rozmówca może wycofać zgodę albo ograniczyć jej zakres (np. „tylko bez nazwiska”).

DOSTĘPNOŚĆ

- Każde nagranie ma pełną transkrypcję w karcie. Osoby, które słabo słyszą, czytają zamiast słuchać.
- PDF-y mają warstwę tekstową, działają z czytnikami ekranu. Zdjęcia mają opisy.
- Spacer 360° obsługuje się myszą, palcem albo klawiaturą; pod panoramami jest ta sama trasa na zwykłych zdjęciach z opisami.
- Informacja o projekcie w tekście łatwym do czytania (ETR): familokirybnika.pl/tekst-latwy/.
- Karty można drukować w A3, jeśli ktoś potrzebuje większej czcionki.

GDZIE SZUKAĆ DALEJ

- **Muzeum w Rybniku** ma w zbiorach m.in. fotografie pracowników kopalni Römer z ok. 1920 r. (sygn. MRy/GH/251, MRy/GH/436), pocztówki z Niedobczyc z początku XX w. (MRy/H/3584, MRy/H/3586) i negatywy Z. Kellera z Niedobczyc z 1986 r. Warto umówić wizytę z klasą albo kwerendę.
- **Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu:** zespół „Kopalnia Węgla Kamiennego Römer w Niedobczycach”.
- **Zabytkowa Kopalnia Ignacy** w Rybniku-Niewiadomiu: muzeum górnictwa; na jej stronie jest tekst „Kopalnia Rymer w pamięci mieszkańców dzielnicy Niedobczyce”.
- **Śląska Biblioteka Cyfrowa** (sbc.org.pl): „Kronika Rybnicka”, prasa i mapy, w tym mapa WIG Rybnik z 1933 r.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MUZEUM HISTORII POLSKI
PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

ŹRÓDŁA FAKTÓW

Każdy fakt w lekcjach ma źródło podane na slajdzie lub karcie. Pełne adresy:

1. A. Gryglewska, „Osiedle górnicze w Rybniku-Niedobczycach – urbanistyka, architektura, problemy rewaloryzacji", „Ochrona Zabytków" 1990, nr 1, s. 15–22 — https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/ochrona-zabytkow/1990-tom-43-numer-1-168/ochrona_zabytkow-r1990-t43-n1_168-s15-22.pdf
2. Narodowy Instytut Dziedzictwa, „Zespół osiedla robotniczego KWK Rymer" (rejestr zabytków A/1409/90) — https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-256242
3. Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa, Koło w Rybniku: kopalnia Rymer — http://www.sitg.rybnik.pl/kopalnie-zlikwidowane-w-rop/rybnik-rymer.php
4. Fundacja Kopalń Zlikwidowanych w ROW: KWK Rymer — https://fkzrow.pl/kopalnie/rybnik/rymer
5. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Rybnika 2022–2025 — https://dzienniki.slask.eu/eli/POL_WOJ_SL/2021/7403/ogl/pol/pdf
6. Miasto Rybnik: „Niedobczyckie chlywiki odmłodzone" — https://www.rybnik.eu/dla-mieszkancow/aktualnosci/aktualnosc/niedobczyckie-chlywiki-odmlodzone
7. Gazeta Rybnicka: „Lokatorzy wrócą do zabytkowego familoka" — https://www.rybnicka.eu/gazeta-rybnicka/niedobczyce/Lokatorzy-wroca-do-zabytkowego-familoka/idn:3530
8. Nowiny: „Familoki z duszą" — https://www.nowiny.pl/wiadomosci/117754-familoki-z-dusza.html
9. Miasto Rybnik: Niedobczyce – historia dzielnicy — https://www.rybnik.eu/miasto/dzielnice-miasta/niedobczyce
10. Centrum Archiwistyki Społecznej: publikacje o historii mówionej — https://cas.org.pl/co-robimy/publikacje/

AUTORSTWO I LICENCJA

Stowarzyszenie Słowem w Twarz, Rybnik 2026. Karty źródłowe, karta pracy „Odkrywamy historię familoków" i scenariusz warsztatu ze źródłami: Laura Hanak. Relacje: p. Lucyna i słuchaczki Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Rybniku, nagrania projektu 2026, udostępnione za ich zgodą. Warstwa edukacyjna pakietu (teksty, plany, karty pracy) jest na licencji CC BY 4.0. Fotografie mają własne warunki, opisane na następnej stronie.

> **Jak cytować:** Stowarzyszenie Słowem w Twarz, *Familoki Rybnika pamiętają zmianę. Pakiet edukacyjny*, wersja 2.0, Rybnik 2026, CC BY 4.0, familokirybnika.pl/edukacja/.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MUZEUM HISTORII POLSKI
PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra"

FOTOGRAFIE

Dziewięć zdjęć w lekcji 1 (karty 1–9, część z nich także w lekcjach 2 i 3) pochodzi z rodzinnych albumów mieszkańców; do warsztatów projektu przygotowała je Laura Hanak. Nie znamy dokładnych dat ani miejsc – to część zadania dla uczniów.

> **Zdjęcia rodzinne nie są objęte licencją CC BY 4.0.** Używaj ich na zajęciach z tym pakietem. Ich publikacja (np. w internecie) wymaga zgody właścicieli – kontakt przez Stowarzyszenie Słowem w Twarz.

Pozostałe zdjęcia:

Zdjęcie	Autor, zbiór, licencja
Budynek szybu kopalni Römer, projekt Hansa Poelziga, 1914	Architekturmuseum der TU Berlin, inw. 5358 · domena publiczna (CC0)
Kopalnia Rymer w Niedobczycach, lata 70.	fot. Lech Zielaskowski, Narodowe Archiwum Cyfrowe · domena publiczna
Przejęcie Rybnika przez władze polskie, 3 lipca 1922	Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny, Narodowe Archiwum Cyfrowe · domena publiczna
Familok przy ul. gen. Andersa 30, styczeń 2022	fot. Kamil Czaiński, Wikimedia Commons · CC BY-SA 4.0
Park im. Henryka Czempiela, 2019	fot. Woziwoda, Wikimedia Commons · CC BY 3.0
Plac przed domami, osiedle Rymer, 2026	spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0
Chlywiki przy ul. Paderewskiego, 2026	spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0
Sień familoka, 2026	spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0
Plac między familokami, 2026	spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MUZEUM HISTORII POLSKI
PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”